

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Методичні рекомендації
до виконання практичних завдань
і плани семінарських занять
з навчальної дисципліни
"ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ"
для студентів спеціальності
8.15010008 "Публічне адміністрування"
денної форми навчання**

Харків. Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014

Затверджено на засіданні кафедри публічного адміністрування та регіональної економіки.

Протокол № 1 від 27.08.2013 р.

Укладач Мельник В. І.

М54 Методичні рекомендації до виконання практичних завдань і плани семінарських занять з навчальної дисципліни "Публічні фінанси" для студентів спеціальності 8.15010008 "Публічне адміністрування" денної форми навчання / укл. В. І. Мельник. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 32 с. (Укр. мов.)

Наведено плани практичних та семінарських занять за всіма темами, що розглядаються в рамках навчальної дисципліни. Подано рекомендації щодо основних питань та літературу для підготовки до участі в семінарських заняттях. Запропоновано розв'язання практичних завдань з метою закріплення студентами отриманих теоретичних знань та набуття професійних компетентностей у сфері публічних фінансів.

Рекомендовано для студентів спеціальності 8.15010008 "Публічне адміністрування" денної форми навчання.

Вступ

Фінанси є важливим економічним інструментом втручання держави у процеси розширеного відтворення, розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту. Використовуючи їх, держава може активно впливати на економічний і соціальний розвиток країни як у позитивному, так і в негативному плані. Будучи об'єктивними за своєю суттю, вони значною мірою залежать від суб'єктивних дій політичних сил, що перебувають при владі. Нині в Україні у сфері публічних фінансів концентруються найгостріші проблеми економічного і соціального життя держави. Це бюджетний дефіцит і державний борг, оподаткування та ефективність видатків бюджету, стан місцевих фінансів, проблеми міжбюджетних відносин тощо.

Публічні фінанси є галуззю знання, що заслуговує на уважне вивчення внаслідок важливості її для загальної освіти студента, а також як однієї з нормативних спеціальних дисциплін підготовки магістра з публічного адміністрування.

Метою навчальної дисципліни "Публічні фінанси" є засвоєння теоретичних знань та формування професійних компетентностей щодо використання методів та інструментарію управління публічними фінансами.

Предметом дисципліни є фінансові відносини на макро- та мезорівнях, особливості їх розвитку на сучасному етапі, а також методи їх регулювання. Предмет пізнання становлять: закономірності у сфері фінансових відносин, роль публічних фінансів у соціально-економічній перебудові суспільства на шляху модернізації країни; сукупність заходів, що забезпечують використання фінансів як одного з дійових важелів економічної політики держави.

Вивчення теоретичних положень з даної навчальної дисципліни потребує закріплення цих знань, що відбувається під час практичних та семінарських занять.

Семінарське заняття – форма навчального заняття, спрямована на закріплення студентом теоретичних знань, отриманих як на лекційних заняттях, так і в процесі самостійного вивчення матеріалу.

У процесі проведення семінарського заняття організується дискусія навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези вис-

тупів, а також проблемні питання, відповідь на які має бути знайдена в ході обговорення.

Практичне заняття – форма навчального заняття, спрямована на формування вмій та навичок виконання певних видів економічної роботи, а саме – розрахунків економічних показників та обґрунтування висновків.

У процесі проведення практичного заняття студенти самостійно або в малих групах (при попередньому поясненні викладача) вирішують запропоновані завдання різного рівня складності, практичні ситуації чи ділові ігри. Наприкінці заняття з метою виявлення ступеня засвоєння матеріалу викладачем проводиться перевірка роботи, яку виконували студенти, та підведення підсумків із виставленням відповідної оцінки залежно від результатів виконаної роботи. У межах дисципліни з метою опанування студентами всіх видів економічних розрахунків практичні заняття рекомендується проводити за окремо взятими темами чи, у деяких випадках, питаннями.

Модуль 1. Теоретичні основи публічних фінансів

Тема 1. Публічні фінанси як складова фінансової системи

Мета вивчення теми: засвоєння теоретичних знань і формування професійних компетентностей щодо організації публічних фінансів.

У результаті засвоєння теми у студентів повинні бути *сформовані професійні компетентності* щодо розробки та організації заходів з орієнтації та вибору доцільних інструментів регуляторного впливу держави та її інституцій на господарські процеси з метою досягнення економічної раціональності, виходячи з теоретичних засад публічних фінансів.

План семінару

1. Історичні та економічні передумови виникнення фінансів.
2. Еволюція загальної теорії фінансів.
3. Поняття та функції публічних фінансів.
4. Фінансова система: поняття й загальна характеристика її сфер і ланок.

5. Підходи до структуризації фінансової системи.
6. Публічні фінанси зарубіжних країн.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення фінансів як економічної категорії.
2. Охарактеризуйте розвиток поняття "публічні фінанси".
3. У чому полягають відмінності між публічними й приватними фінансами?
4. Охарактеризуйте сутність розподільчої функції публічних фінансів.
5. Розкрийте сутність контрольної функції публічних фінансів.
6. Дайте визначення фінансової системи.
7. На яких принципах будується фінансова система країни?
8. На розв'язання яких завдань має бути спрямована фінансова система країни?
9. Які ланки включає сучасна система публічних фінансів України?
10. Які публічні фонди коштів складають матеріальну основу публічних фінансів?

Питання для обговорення

1. Вплив публічних фінансів на розвиток суспільного виробництва.
2. Роль публічних фінансів у регулюванні вартісних пропорцій національної економіки, галузевої й територіальної структури суспільного виробництва.

Завдання 1.1

Дайте порівняльну характеристику публічних фінансів зарубіжних країн: Великобританії, Нідерландів, Німеччини, Франції, Швеції та США, заповнивши табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика публічних фінансів зарубіжних країн

Країна	Особливості	Коментарі
1	2	3
Великобританія		
Нідерланди		

1	2	3
Німеччина		
Франція		
Швеція		
США		

Тема 2. Державна фінансова політика та механізм її реалізації

Мета вивчення теми: засвоєння теоретичних знань та формування професійних компетентностей щодо розробки та реалізації державної фінансової політики.

У результаті засвоєння теми у студентів повинні бути *сформовані професійні компетентності* щодо розробки прогнозів можливих наслідків порушення макроекономічної рівноваги та їх впливу на поведінку економічних суб'єктів на основі аналізу макроекономічних показників, використовуючи моделі загальної економічної рівноваги.

План семінару

1. Фінансова політика як складова частина економічної і соціальної політики держави.
2. Типи фінансової політики на різних історичних етапах (класична, регулююча, планово-директивна).
3. Основні напрямки бюджетної політики України на сучасному етапі.
4. Особливості податкової політики в Україні на сучасному етапі.
5. Напрями грошово-кредитної політики в Україні на сучасному етапі.
6. Фінансовий механізм: поняття й характеристика його складових елементів.

Контрольні запитання

1. Розкрийте зміст категорії "фінансова політика" та напрямів її прояву.
2. Вкажіть головну мету та стратегічні напрями вдосконалення фінансової політики.

3. Дайте характеристику "фінансової стратегії" та "фінансової тактики".
4. Дайте характеристику класичної фінансової політики.
5. Зробіть порівняльний аналіз кейнсіанської та неокласичної фінансової політики.
6. Розкрийте сутність фінансового механізму як економічної категорії.
7. Дайте характеристику структури фінансового механізму та його складових елементів.
8. Охарактеризуйте сфери та ланки фінансового механізму.

Питання для обговорення

1. Сучасна фіскальна політика України.
2. Особливості митної та валютної політики України на сучасному етапі.

Завдання 2.1

Дайте порівняльну характеристику типів фінансової політики на різних історичних етапах, заповнивши табл. 2.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика типів фінансової політики на різних історичних етапах

Тип фінансової політики	Особливості	Коментарі
Класична		
Регулююча		
Планово-директивна		

Тема 3. Організаційні основи управління публічними фінансами

Мета вивчення теми: засвоєння теоретичних знань та формування професійних компетентностей щодо організації управління публічними фінансами.

У результаті засвоєння теми у студентів повинні бути *сформовані професійні компетентності* щодо підготовки програмних документів (стратегії, програми, концепції), виходячи з оцінки ресурсного забезпечення та добору адекватних механізмів впровадження державно-управлінських рішень, а також викликів європейської інтеграції, використовуючи методологію системного аналізу.

План семінару

1. Система управління публічними фінансами в Україні.
2. Характеристика органів управління фінансовою системою України.
3. Особливості управління публічними фінансами в зарубіжних країнах.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення поняття "управління публічними фінансами".
2. Назвіть об'єкт та суб'єкт управління публічними фінансами.
3. Охарактеризуйте основні форми управління фінансами.
4. Назвіть основні фінансові інструменти.
5. На яких принципах базується управління публічними фінансами?
6. Які органи та інститути входять до організаційного складу фінансової системи України?
7. Яким чином розподіляються функції в управлінні фінансами між органами державної влади й управління?
8. Які основні функції виконує Міністерство фінансів України?

Питання для обговорення

1. Порівняльна характеристика суб'єктів управління фінансами в Україні та закордоном.
2. Реалізація повноважень органів місцевого самоврядування в сфері публічних фінансів.

Тема 4. Нормативно-правові засади функціонування публічних фінансів

Мета вивчення теми: засвоєння теоретичних знань та формування професійних компетентностей щодо формування нормативно-правових засад функціонування публічних фінансів.

У результаті засвоєння теми у студентів повинні бути *сформовані професійні компетентності* щодо керування процесом реалізації демократичного врядування на загальнодержавному, територіальному і галузевому рівнях управління із застосуванням аналізу організаційно-правових, соціально-економічних, кадрових та інформаційно-технологічних аспектів системного управління якості наданих послуг, визначення ефективності діючих форм і методів управлінської діяльності.

План семінару

1. Характеристика нормативно-правової бази управління публічними фінансами в Україні.
2. Конституція України як основне джерело фінансового права.
3. Бюджетний кодекс України.
4. Нормативно-правові акти міжнародних організацій в сфері публічних фінансів.

Контрольні запитання

1. Назвіть джерела фінансового права, які регулюють фінансову сферу.
2. Охарактеризуйте дві групи конституційних норм, які регулюють сферу фінансів.
3. Назвіть нормативно-правові акти з фінансових питань.
4. У чому полягає особлива роль Бюджетного кодексу України в нормативно-правовому забезпеченні сфери публічних фінансів?
5. У чому полягає значення міжнародних правових актів із питань публічних фінансів?

Питання для обговорення

1. Вітчизняне фінансове право: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку.
2. Значення Бюджетного кодексу України в нормативно-правовому забезпеченні функціонування публічних фінансів.

Тема 5. Публічні доходи та публічні видатки

Мета вивчення теми: засвоєння теоретичних знань та формування професійних компетентностей щодо формування публічних доходів та публічних видатків.

У результаті засвоєння теми у студентів повинні бути *сформовані професійні компетентності* щодо оцінки стану соціально-економічного розвитку країни, території, галузі на основі системного аналізу показників (методів аналізу публічних фінансів, мікро- та макроекономічних підходів до вивчення публічних фінансів), виходячи з надходжень та видатків державного бюджету.

План семінару

1. Загальна характеристика публічних доходів та методи їх мобілізації.
2. Сутність та структура публічних видатків.
3. Державне фінансове забезпечення соціальних гарантій населенню.

Контрольні запитання

1. Назвіть головне джерело формування публічних доходів.
2. Назвіть основні методи мобілізації публічних доходів.
3. Розкрийте сутність публічних видатків.
4. Охарактеризуйте структуру системи публічних видатків.
5. Охарактеризуйте видатки бюджету.
6. Які методи бюджетного фінансування вам відомі?
7. Наведіть класифікацію бюджетних видатків.
8. Охарактеризуйте напрями бюджетного фінансування.
9. Охарактеризуйте форми бюджетного фінансування.

Питання для обговорення

1. Особливості розподілу видатків між ланками бюджетної системи України.
2. Сучасні проблеми фінансування державного управління, національної оборони та правоохоронної діяльності.

Завдання 5.1

За даними табл. 3 визначити суму адміністративних зборів та платежів, доходів від некомерційної господарської діяльності, що спрямовуються до державного бюджету. Зробіть висновок щодо ролі та значення цього джерела у формуванні публічних доходів.

Таблиця 3

Доходи державного бюджету

Найменування показників згідно з класифікацією доходів бюджету	Усього, млн грн
1	2
Кошти в іноземній валюті за реєстрацію представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності	3,1
Кошти від реалізації майна, конфіскованого за рішенням суду	77,2
Плата за видачу, переоформлення, продовження терміну дії ліцензій на користування радіочастотним ресурсом України та видачу дублікатів таких ліцензій	130,0
Плата за ліцензії, видані Національною комісією регулювання електроенергетики	33,7
Грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності	9,2
Збори за підготовку до державної реєстрації авторського права й договорів, які стосуються прав автора на твір, та плата за одержання контрольних марок	5,5
Плата за надання державних гарантій та кредитів (позик), залучених державою	172,9
Збір за видачу спеціальних дозволів на користування надрами та кошти від продажу таких дозволів	660,0
Судовий збір	1 283,8
Надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з законодавством	16 762,4
Виконавчий збір	140,0
Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном	830,0

1	2
Державне мито	211,7
Єдиний збір, який справляється в пунктах пропуску через державний кордон України	210,0
Збір із користування та надання послуг стільникового рухомого зв'язку	2 144,4

Модуль 2. Основні елементи системи публічних фінансів

Тема 6. Податки та податкова система

Мета вивчення теми: засвоєння теоретичних знань та формування професійних компетентностей щодо ефективного функціонування податкової системи.

У результаті засвоєння теми у студентів повинні бути *сформовані професійні компетентності* щодо організації своєчасного виконання зобов'язань перед державним бюджетом, виходячи з чинного законодавства, використовуючи механізми співпраці з банками, страховими компаніями та іншими кредитно-фінансовими установами.

План семінару

1. Соціально-економічна сутність та функції податків.
2. Сутність податкової системи та принципи її побудови.
3. Податкова політика та напрямки реформування податкової системи України в сучасних умовах.
4. Податок на прибуток підприємств, його регулюючі функції й значення в стимулюванні ділової та інвестиційної активності.
5. Податок з доходів фізичних осіб. Напрямки реформування оподаткування доходів громадян.
6. Податки на споживання: податок на додану вартість й акцизний податок.
7. Місцеві податки та збори. Напрямки реформування місцевих податків як фінансової бази місцевих бюджетів.

Контрольні запитання

1. Розкрийте сутність і відмінні ознаки таких видів платежів державі: плата, податок, відрахування, внески.
2. Охарактеризуйте функції податків.

3. Розкрийте сутність і складові податкової системи.
4. Наведіть класифікацію податків.
5. Скільки рівнів має податкова система України? Охарактеризуйте їх.
6. Розкрийте основні принципи побудови податкової системи.
7. Дайте перелік непрямих податків і охарактеризуйте їх позитивні й негативні сторони в економічній системі.
8. Охарактеризуйте призначення і роль податку на прибуток підприємств.
9. Яке призначення й роль податку на доходи фізичних осіб?
10. Назвіть склад і призначення місцевих податків і зборів.

Питання для обговорення

1. Особливості реалізації функцій податків у сучасних умовах розвитку економіки України.
2. Проблеми та перспективи впровадження в Україні Податкового кодексу.

Завдання 6.1

Скласти аналітичну довідку щодо податку на додану вартість, яка повинна містити наступну інформацію: аналіз динаміки надходжень до Державного бюджету України податку на додану вартість за період 2009 – 2012 років, розрахунок частки податку на додану вартість у податкових надходженнях та доходах Державного бюджету України за цей період, роль та значення податку на додану вартість у формуванні дохідної частини державного бюджету України. Вихідні дані подані в табл. 4.

Таблиця 4

Вихідні дані

млрд грн

Показники	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Надходження від податку на додану вартість	84,6	86,3	130,1	138,8
Податкові надходження	148,8	166,9	261,6	274,7
Доходи державного бюджету	217,6	233,9	311,8	344,7

Завдання 6.2

Проаналізуйте динаміку питомої ваги єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва в доходах місцевих бюджетів України за період 2006 – 2012 років. Побудуйте графік та зробіть висновки щодо ролі та значення єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва в доходах місцевих бюджетів України. Вихідні дані подані в табл. 5.

Таблиця 5

Вихідні дані

Роки	Надходження єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва, млн грн	Надходження доходів місцевих бюджетів, млн грн
2006	1 348,0	39 844,6
2007	1 592,6	58 359,2
2008	1 854,4	73 906,3
2009	1 766,3	71 062,8
2010	1 895,4	80 515,8
2011	1 987,9	86 456,6
2012	4 815,6	100 813,8

Завдання 6.3

Проаналізуйте динаміку питомої ваги плати за землю в доходах місцевих бюджетів України за період 2006 – 2012 років. Побудуйте графік та зробіть висновки щодо ролі та значення плати за землю в доходах місцевих бюджетів України. Вихідні дані подані в табл. 6.

Таблиця 6

Вихідні дані

Роки	Надходження плати за землю, млн грн	Надходження доходів місцевих бюджетів, млн грн
1	2	3
2006	3 122,3	39 844,6
2007	3 889,3	58 359,2

1	2	3
2008	6 681,4	73 906,3
2009	8 362,7	71 062,8
2010	9 539,9	80 515,8
2011	10 700,9	86 456,6
2012	12 581,7	100 813,8

Методичні рекомендації

Питома вага (ПВ_a) або частка показника a_i в показнику A_i визначається таким чином:

$$\text{ПВ}_a = \frac{a_i}{A_i} \times 100. \quad (1)$$

Тема 7. Бюджет і бюджетна система

Мета вивчення теми: засвоєння теоретичних знань та формування професійних компетентностей щодо ефективного функціонування бюджетної системи.

У результаті засвоєння теми у студентів повинні бути *сформовані професійні компетентності* щодо розробки пропозиції до регіональних програм соціально-економічного розвитку, державних та регіональних цільових програм, спрямованих на підвищення ефективності соціально-економічного розвитку, виходячи з ресурсного забезпечення та механізмів впровадження державно-управлінських рішень, використовуючи методологію системного аналізу та методики обчислення показників.

План семінару

1. Бюджет як економічна категорія, призначення й роль бюджету.
2. Становлення та розвиток бюджетної системи України.
3. Бюджетний процес, характеристика етапів бюджетного процесу на державному та місцевому рівнях.
4. Повноваження учасників бюджетного процесу.

5. Зарубіжний досвід організації бюджетного процесу.
6. Сутність та методи бюджетного планування.

Контрольні запитання

1. Розкрийте сутність економічної категорії "бюджет".
2. Які функції виконує бюджет як економічна категорія?
3. Дайте характеристику бюджетної системи держави.
4. Охарактеризуйте основні етапи формування бюджетної системи України.
5. Поясніть сутність поняття "зведений бюджет держави".
6. У чому полягає необхідність застосування бюджетної класифікації?
7. Назвіть основні розділи бюджетної класифікації.
8. У чому полягає різниця між поточними і капітальними видатками?
9. Які основні принципи побудови бюджетної системи України?
10. Охарактеризуйте існуючі методи бюджетного планування.

Питання для обговорення

1. Бюджетна реформа в Україні: напрямки проведення.
2. Реформування бюджетного законодавства: нова редакція Бюджетного кодексу України.
3. Основні напрямки реформування міжбюджетних відносин в Україні.

Завдання 7.1

Дайте порівняльну характеристику бюджетних систем таких країн як Великобританія, Німеччина, Франція, США та Україна, заповнивши табл. 7.

Таблиця 7

Порівняльна характеристика бюджетних систем у різних країнах

Країна	Особливості	Коментарі
1	2	3
Великобританія		
Німеччина		

1	2	3
Франція		
США		
Україна		

Тема 8. Державний бюджет України

Мета вивчення теми: засвоєння теоретичних знань та формування професійних компетентностей щодо системного аналізу показників державного бюджету.

У результаті засвоєння теми у студентів повинні бути *сформовані професійні компетентності* щодо оцінки стану соціально-економічного розвитку країни, території, галузі, виходячи з системного аналізу показників державного бюджету.

Завдання 8.1

Проаналізуйте динаміку та структуру доходів Державного бюджету України за період 2011 – 2012 років. Побудуйте графіки та зробіть висновки. Вихідні дані подані в табл. 8.

Таблиця 8

Доходи Державного бюджету України за період 2011 – 2012 років

Показники	2011 рік	2012 рік
1	2	3
Податкові надходження, млрд грн, у тому числі:	261,6	274,7
податок на доходи фізичних осіб	6,2	6,9
податок на прибуток підприємств	54,6	55,5
збори за спеціальне використання природних ресурсів	1,9	2,4
податок на додану вартість	130,0	138,9
акцизний податок	33,1	37,2
податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	11,8	13,1
рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси	21,2	17,6
інші податкові надходження	2,8	3,1

1	2	3
Неподаткові надходження, млрд грн, у тому числі:	48,6	68,3
доходи від власності та підприємницької діяльності	17,1	32,1
адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу	2,5	5,5
власні надходження бюджетних установ	23,1	24,8
інші неподаткові надходження	5,9	5,9
Доходи від операцій з капіталом, млрд грн	0,6	1,4
Цільові фонди, млрд грн	0,4	0,3
Інші надходження, млрд грн	0,6	0

Завдання 8.2

Проаналізуйте динаміку та структуру видатків Державного бюджету України за період 2011 – 2012 років у розрізі економічної класифікації. Побудуйте графіки та зробіть висновки. Вихідні дані подані в табл. 9.

Таблиця 9

Видатки Державного бюджету України (з міжбюджетними трансфертами) за період 2011 – 2012 років у розрізі економічної класифікації

млн грн

Видатки згідно з економічною класифікацією	2011 рік	2012 рік
1	2	3
Поточні видатки	302 173,1	366 180,3
Оплата праці працівників бюджетних установ	41 517,9	45 272,4
Нарахування на заробітну плату	12 945,8	14 501,9
Медикаменти та перев'язувальні матеріали	2 603,9	3 197,4
Продукти харчування	2 138,9	2 081,3
Оплата комунальних послуг та енергоносіїв	4 187,4	5 391,8
Виплата процентів (доходу) за зобов'язаннями	24 591,2	25 753,3
Субсидії й поточні трансферти підприємствам (установам, організаціям)	14 468,2	20 528,7
Поточні трансферти органам державного управління інших рівнів	88 311,2	119 610,4

1	2	3
Поточні трансферти населенню, у тому числі:	63 175,5	74 283,5
<i>виплата пенсій і допомоги</i>	60 367,0	66 557,2
<i>стипендії</i>	258,6	282,5
<i>інші поточні трансферти населенню</i>	2 550,0	7 443,8
Інші поточні видатки	48 233,1	55 559,5
Капітальні видатки, з них	31 241,4	29 501,2
Капітальне будівництво (придбання)	1 701,7	2 609,9
Капітальний ремонт, реконструкція та реставрація	814,9	2 855,0
Капітальні трансферти	23 457,3	19 973,2
Нерозподілені видатки	0,0	0,0

Завдання 8.3

Проаналізуйте динаміку та структуру видатків Державного бюджету України за період 2011 – 2012 років у розрізі функціональної класифікації. Побудуйте графіки та зробіть висновки. Вихідні дані наведені в табл. 10.

Таблиця 10

Видатки Державного бюджету України за період 2011 – 2012 років у розрізі функціональної класифікації

млн грн

Видатки згідно з функціональною класифікацією	2011 рік	2012 рік
1	2	3
Загальнодержавні функції, з них	39 991,1	44 010,7
<i>обслуговування боргу</i>	23 134,4	24 196,6
Оборона	13 240,9	14 485,7
Громадський порядок, безпека та судова влада	32 414,2	36 469,8
Охорона навколишнього природного середовища	3 008,2	4 135,4
Житлово-комунальне господарство	324,2	379,6
Охорона здоров'я	10 193,7	11 358,5
Духовний та фізичний розвиток	3 830,2	5 488,5
Освіта	27 231,9	30 243,2

1	2	3
Соціальний захист та соціальне забезпечення, з них	63 533,4	75 254,4
<i>соціальний захист пенсіонерів</i>	<i>58 317,2</i>	<i>64 494,1</i>
Економічна діяльність, у тому числі:	44 771,5	49 396,0
<i>сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство</i>	<i>7 487,0</i>	<i>7 365,3</i>
<i>поливно-енергетичний комплекс</i>	<i>10 915,2</i>	<i>17 270,1</i>
<i>транспорт</i>	<i>14 735,4</i>	<i>12 847,9</i>
<i>інші видатки на економічну діяльність</i>	<i>11 633,9</i>	<i>11 912,8</i>
Міжбюджетні трансферти	94 875,0	124 459,6

Методичні рекомендації

Темпи зростання (ТЗ) і темпи приросту (ТП) визначаються за такими формулами:

$$ТЗ = \frac{\Pi_i}{\Pi_{i-1}} \times 100; \quad (2)$$

$$ТП = \frac{\Pi_i - \Pi_{i-1}}{\Pi_{i-1}} \times 100. \quad (3)$$

де Π_i , Π_{i-1} – величини показників, які аналізуються, відповідно, за даний і попередній роки.

Абсолютне відхилення (АВ) розраховується за формулою:

$$АВ = \Pi_i - \Pi_{i-1}. \quad (4)$$

На основі зазначених показників динаміки, що наведені вище, робляться висновки щодо зміни (збільшення, зменшення чи на тому ж рівні) показника в даному році в порівнянні з попереднім роком.

Тема 9. Місцеві бюджети України

Мета вивчення теми: засвоєння теоретичних знань та формування професійних компетентностей щодо системного аналізу показників місцевого бюджету.

У результаті засвоєння теми у студентів повинні бути *сформовані професійні компетентності* щодо підготовки аналітичних довідок, пропозицій, доповідей на підставі статистичного аналізу показників виконання місцевого бюджету, розвитку території, галузі.

Завдання 9.1

Проаналізуйте динаміку частки доходів місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України за період 2010 – 2012 років. Вихідні дані подані в табл. 11.

Таблиця 11

Доходи Зведеного та місцевих бюджетів України за період 2010 – 2012 років

Показники	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Доходи місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд грн, у тому числі	80,5	86,5	100,8
загальний фонд	67,6	71,4	81,2
спеціальний фонд	12,9	15,1	19,6
Доходи зведеного бюджету, млрд грн, у тому числі	314,4	398,3	445,5
загальний фонд	268,7	334,7	369,7
спеціальний фонд	45,7	63,6	75,8

Завдання 9.2

Проаналізуйте динаміку частки видатків місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України за період 2010 – 2012 років. Вихідні дані подані в табл. 12.

Таблиця 12

Видатки Зведеного та місцевих бюджетів України за період 2010 – 2012 років

Показники	2010 рік	2011 рік	2012 рік
1	2	3	4
Видатки місцевих бюджетів, млн грн, у тому числі	152 020,3	178 070,5	221 232,8
загальний фонд	133 474,9	149 833,2	188 638,6

1	2	3	4
спеціальний фонд	18 545,4	28 237,3	32 594,2
Видатки зведеного бюджету, млн грн, у тому числі	377 842,9	416 610,2	492 454,7
загальний фонд	299 414,7	347 377,8	417 599,8
спеціальний фонд	78 428,2	69 232,4	74 854,9

Завдання 9.3

Визначити тип фінансової стійкості місцевого бюджету за такими даними: власні доходи місцевого бюджету складають 180,6 тис. грн, закріплені доходи – 1 828,4 тис. грн, загальні доходи – 7 716,7 тис. грн, офіційні трансферти – 5 706,8 тис. грн, загальні видатки – 7 842,5 тис. грн. Дати характеристику типу фінансової стійкості та визначити стратегію соціально-економічного розвитку регіону відповідно до типу фінансової стійкості місцевого бюджету.

Методичні рекомендації

Для оцінки фінансової стійкості місцевого бюджету визначається тривимірний показник типу фінансової стійкості, що має вигляд $S = \{S_x, S_y, S_z\}$ [22].

Показник S_x характеризує *бюджетну самостійність* (спроможність за рахунок власних та закріплених бюджетних коштів самостійно забезпечити сталий розвиток території) та визначається на основі розрахунку трьох коефіцієнтів: 1) коефіцієнта концентрації власних доходів; 2) коефіцієнта концентрації власних та закріплених доходів; 3) коефіцієнта дотаційної залежності місцевого бюджету (концентрації фінансової допомоги).

Показник S_y характеризує *бюджетну забезпеченість* (наявність дохідних джерел у обсязі, достатньому для задоволення всіх потреб території) та визначається на основі розрахунку двох коефіцієнтів: 1) коефіцієнта автономії; 2) коефіцієнта фінансової залежності.

Показник S_z характеризує *бюджетну збалансованість* (раціональне співвідношення обсягу доходів та видатків місцевого бюджету, яке ство-

рює умови для уникнення його дефіциту або профіциту) та визначається на основі розрахунку коефіцієнта бюджетного покриття.

Коефіцієнт концентрації власних доходів ($K_{квд}$) розраховується таким чином:

$$K_{квд} = \frac{Д_в}{Д}, \quad (5)$$

де $Д_в$ – власні доходи місцевого бюджету;

$Д$ – загальні доходи місцевого бюджету.

Коефіцієнт концентрації власних та закріплених доходів ($K_{квзд}$) розраховується за формулою:

$$K_{квзд} = \frac{Д_в + Д_з}{Д}, \quad (6)$$

де $Д_з$ – закріплені доходи місцевого бюджету.

Коефіцієнт дотаційної залежності місцевого бюджету (концентрації фінансової допомоги) ($K_{дзmb}$) розраховується таким чином:

$$K_{дзmb} = \frac{T}{Д}, \quad (7)$$

де T – офіційні трансферти.

Коефіцієнт автономії (K_a) розраховується за формулою:

$$K_a = \frac{Д_в}{В}, \quad (8)$$

де $В$ – загальні видатки місцевого бюджету.

Коефіцієнт фінансової залежності ($K_{фз}$) розраховується таким чином:

$$K_{фз} = \frac{В}{Д_в}. \quad (9)$$

Коефіцієнт бюджетного покриття ($K_{бп}$) розраховується за формулою:

$$K_{бп} = \frac{Д}{В}. \quad (10)$$

Значення компонентів тривимірного показника типу фінансової стійкості місцевого бюджету визначаються за допомогою табл. 13 [22].

Таблиця 13

Визначення компонентів тривимірного показника типу фінансової стійкості місцевого бюджету

Назва показника	Умови	Значення параметра в матриці	Умови	Значення параметра в матриці
Оцінка бюджетної самостійності				
Коефіцієнт концентрації власних доходів	$\geq 0,6$	1	$< 0,6$	0
Коефіцієнт концентрації власних та закріплених доходів	$\geq 0,8$	1	$< 0,8$	0
Коефіцієнт дотаційної залежності місцевого бюджету (концентрації фінансової допомоги)	$\leq 0,2$	1	$> 0,2$	0
Тривимірний показник S_x		1		0
Оцінка бюджетної забезпеченості				
Коефіцієнт автономії	$\geq 0,5$	1	$< 0,5$	0
Коефіцієнт фінансової залежності	$\leq 2,0$	1	$> 2,0$	0
Тривимірний показник S_y		1		0
Оцінка бюджетної збалансованості				
Коефіцієнт бюджетного покриття	$\geq 1,0$	1	$< 1,0$	0
Тривимірний показник S_z		1		0

Відповідно значення тривимірного показника за допомогою табл. 14 визначається тип фінансової стійкості місцевого бюджету [22].

Таблиця 14

Визначення типу фінансової стійкості місцевого бюджету

Значення тривимірного показника			Тип фінансової стійкості	Характеристика
S_x	S_y	S_z		
1	2	3	4	5
1	1	1	абсолютний	Абсолютно стійкий місцевий бюджет, який практично не вимагає додаткових вкладень із бюджету, що стоїть вище (виняток може становити фі-

1	2	3	4	5
				нансування виконання делегованих повноважень). Має достатній обсяг власних доходних джерел для покриття видаткових зобов'язань. Територія стабільно розвивається, фінансово незалежна, соціально стабільна
0	1	1	нормальний	Місцевий бюджет має певні проблеми з фінансуванням видатків за рахунок власних доходів, виникає потреба в залученні додаткових ресурсів, які перераховуються на довготривалій основі, що в майбутньому дозволить стабілізувати його становище та динамічно розвиватися. У свою чергу, це приведе до зниження потреби у фінансовій допомозі від бюджетів вищого рівня
1	0	1		
1	1	0		
1	0	0	нестійкий	Дотаційний місцевий бюджет, який потребує коригування програми соціально-економічного розвитку. Вимагає значної допомоги з державного бюджету та контролю за динамікою основних соціально-економічних показників розвитку регіону з метою своєчасного реагування
0	1	0		
0	0	1		
0	0	0	кризовий	Депресивний бюджет зі стагнующим станом економіки; характеризується застоєм виробництва протягом тривалого періоду. Супроводжується збільшенням чисельності безробітних, зниженням зарплати й рівня життя населення. Потребує активної фінансової допомоги з державного бюджету. Необхідна розробка стратегії, програми економічного і соціального розвитку

Відповідно до типу фінансової стійкості місцевого бюджету визначається стратегія соціально-економічного розвитку регіону (табл. 15) [22].

Матриця визначення стратегії соціально-економічного розвитку регіону відповідно до типу фінансової стійкості місцевого бюджету

Тип фінансової стійкості	Зміст фінансової стратегії (стратегічні орієнтири для прийняття управлінських рішень)
Абсолютний	<i>Стратегія інноваційного розвитку.</i> Це найбільш ефективний стратегічний орієнтир для нарощування інноваційної активності та створення сприятливого інвестиційного іміджу території за рахунок широкого впровадження сучасних технологій при забезпеченні збалансованості темпів економічної та соціальної динаміки; зміцнення конкурентоспроможності за рахунок формування конкурентних переваг; стабільного зростання виробництва за рахунок збільшення завантаження та модернізації наявних виробничих потужностей
Нормальний	<i>Стратегія стабільного розвитку (нарощування бюджетних можливостей).</i> Передбачає активізацію роботи місцевих органів влади
Нестійкий	<i>Стратегія результативності.</i> Становить реалізацію комплексних заходів з метою виходу з фінансово нестійкого стану в найближчий термін за рахунок поліпшення адміністрування податків, оптимізації структури податкових платежів із метою збільшення податкових надходжень, рівня їх стягнення та поповнення доходної частини місцевого бюджету, а також за рахунок підвищення ефективності використання фінансових ресурсів (їх максимально можливого результативного та цільового використання)
Кризовий	<i>Стратегія стабілізації (підтримки).</i> Характеризується високим рівнем бюджетної підтримки та повної залежності від бюджетів вищого рівня. Для поліпшення фінансового стану місцевого бюджету необхідно обрати один тактичний пріоритет, на реалізацію якого будуть спрямовані максимальні зусилля органів місцевого самоврядування й ресурси території, що забезпечить певні позитивні зрушення в його фінансовому стані

Тема 10. Фонди фінансових ресурсів цільового призначення

Мета вивчення теми: засвоєння теоретичних знань та формування професійних компетенцій щодо організації фондів фінансових ресурсів цільового призначення.

У результаті засвоєння теми у студентів повинні бути *сформовані професійні компетентності* щодо розробки пропозицій із підвищення ефективності функціонування цільових фондів із метою забезпечення суспільних потреб, підготовки аналітичних довідок, доповідей щодо реформування пенсійної системи та системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, виходячи з ресурсного забезпечення та механізмів впровадження державно-управлінських рішень.

План семінару

1. Сутність та значення фондів фінансових ресурсів цільового призначення.
2. Пенсійний фонд України.
3. Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.
4. Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.
5. Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Контрольні запитання

1. Розкрийте сутність та призначення державних цільових фондів.
2. Назвіть основні принципи організації централізованих фондів фінансових ресурсів.
3. Назвіть найважливіші соціальні фонди в Україні.
4. Назвіть економічні фонди в Україні.
5. Розкрийте структуру, призначення й функції Пенсійного фонду України.
6. Назвіть основні завдання Пенсійного фонду та джерела його формування.
7. З яких джерел формується Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття?
8. Визначить мету діяльності й завдання Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Питання для обговорення

1. Роль цільових фондів у забезпеченні суспільних потреб.
2. Пенсійна реформа в Україні.

Тема 11. Державний кредит і державний борг

Мета вивчення теми: засвоєння теоретичних знань та формування професійних компетентностей щодо системного аналізу показників державного кредиту та державного боргу.

У результаті засвоєння теми у студентів повинні бути *сформовані професійні компетентності* щодо підготовки аналітичних довідок, пропозиції, доповідей щодо обслуговування державного боргу, визначення причин та шляхів оптимізації бюджетного дефіциту, аналізу показників надання й повернення кредитів до державного бюджету.

План семінару

1. Економічна сутність державного кредиту, його роль у формуванні додаткових фінансових ресурсів держави й покритті бюджетного дефіциту.
2. Форми державного кредиту.
3. Управління державним кредитом. Ефективність державних кредитних операцій.
4. Державний борг та його обслуговування в Україні.

Контрольні запитання

1. Розкрийте сутність державного кредиту.
2. Назвіть відмінності між державним і банківським кредитом.
3. Перелічіть форми державного кредиту.
4. Охарактеризуйте функції державного кредиту.
5. Що таке управління державним кредитом?
6. Як визначається ефективність державних кредитних операцій?
7. Що таке державний борг України?
8. Назвіть види державного боргу.
9. Охарактеризуйте методи управління державним боргом.

Питання для обговорення

1. Роль державного кредиту у формуванні додаткових фінансових ресурсів держави й покритті бюджетного дефіциту.
2. Теорія і практика використання державних гарантій в умовах ринкової економіки.

Рекомендована література

1. Азаренкова Г. М. Фінанси : Практикум : навч. посібн. / Г. М. Азаренкова, І. І. Борисенко. – К. : Знання, 2008. – 280 с.
2. Базилевич В. Д. Державні фінанси : навч. посібн. / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик ; за заг. ред. В. Д. Базилевича. – К. : Атіка, 2004. – 368 с.
3. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії / Ш. Бланкарт. – К. : Либідь, 2000. – 368 с.
4. Богдан Т. П. Управління державним боргом і макрофінансові ризики в економіці України / Т. П. Богдан // Фінанси України. – 2011. – № 1. – С. 13–22.
5. Бойцун Н. Є. Адаптація європейського досвіду управління місцевими фінансами в Україні / Н. Є. Бойцун // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 6–11.
6. Бюджетна система України : навч. посібн. / під ред. С. І. Юрія, Й. М. Бескида. – К. : НІОС, 2000. – 400 с.
7. Бюджетний кодекс України. – К. : ЦУЛ, 2011. – 112 с.
8. Бюджетний менеджмент : підручник / Федосов В., Опарін В., Сафонова Л. та ін. ; за заг. ред. Федосова В. – К. : КНЕУ, 2004. – 864 с.
9. Василик О. Д. Бюджетна система України / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 542 с.
10. Василик О. Д. Державні фінанси України : підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 608 с.
11. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. – К. : НІОС, 2001. – 416 с.
12. Воронова Л. К. Фінансове право України : підручник / Л. К. Воронова. – К. : Прецедент ; Моя книга, 2006. – 448 с.

13. Дегтяр А. О. Публічні фінанси : навч. посібн. / А. О. Дегтяр, М. В. Гончаренко, О. С. Лесная. – Х. : С. А. М., 2011. – 512 с.
14. Жемеренко Є. В. Використання коштів місцевих бюджетів України / Є. В. Жемеренко // Фінанси України. – 2005. – № 8. – С. 108–114.
15. Зайчикова В. В. Функції місцевих органів в умовах бюджетної реформи / В. В. Зайчикова // Фінанси України. – 2010. – № 6. – С. 72–79.
16. Запатріна І. В. Бюджетна політика стимулювання економічного зростання та механізми її реалізації / І. В. Запатріна, Т. Б. Лебеда // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 38–45.
17. Карлін М. І. Державні фінанси України : навч. посібн. / М. І. Карлін. – К. : Знання, 2008. – 348 с.
18. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) / О. П. Кириленко. – К. : НІОС, 2000. – 384 с.
19. Ковальчук С. В. Фінанси : навч. посібн. / С. В. Ковальчук, І. В. Форкун. – Львів : "Новий Світ – 2000", 2006. – 568 с.
20. Конституція України. – К. : Право, 2011. – 56 с.
21. Кравченко В. І. Фінанси місцевого самоврядування України: проблеми становлення (1989 – 2001) / В. І. Кравченко. – К. : ВД "KM Academia", 2001. – 458 с.
22. Крук О. М. Аналіз фінансової стійкості місцевого бюджету / О. М. Крук // Вісник Донецького ун.верситету економіки та права. – 2011. – № 2. – С. 193–197.
23. Кульчицький М. І. Формування та виконання бюджету за програмно-цільовим методом / М. І. Кульчицький, З. В. Перун // Фінанси України. – 2005. – № 2. – С. 78–83.
24. Левицька Є. О. Впровадження програмно-цільового методу формування бюджетів / Є. О. Левицька // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 33–37.
25. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин : монографія / І. О. Луніна. – К. : Наукова думка, 2006. – 432 с.
26. Мельник В. М. Використання податкових інструментів в умовах становлення ринкової економіки / В. М. Мельник, Т. В. Кошук // Фінанси України. – 2010. – № 2. – С. 46–57.
27. Місцеві фінанси : навч. посібн. / Н. І. Власюк, Т. В. Мединська, М. І. Мельник та ін. – К. : Алерта, 2011. – 328 с.

28. Опарін В. М. Бюджетна система : навч.-метод. посібн. / В. М. Опарін, В. І. Малько, С. Я. Кондратюк. – К. : КНЕУ, 2000. – 186 с.
29. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посібн. / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 2000. – 240 с.
30. Піхоцький В. Ф. Ефективність бюджетної політики як інструмент соціально-економічного розвитку України / В. Ф. Піхоцький // Фінанси України. – 2010. – № 2. – С. 30–37.
31. Податковий кодекс України. – К. : ЦУЛ, 2012. – 538 с.
32. Романенко О. Р. Фінанси : підручник / О. Р. Романенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 312 с.
33. Сафонова Л. Д. Бюджетний менеджмент : навч. посібн. / Л. Д. Сафонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 480 с.
34. Сунцова С. О. Місцеві фінанси України / С. О. Сунцова. – К. : ТОВ "Центр навчальної літератури", 2010. – 488 с.
35. Суспільні фінанси України : навч. посібн. / за ред. М. І. Карліна. – Луцьк : РВВ "Вежа" ВНУ ім. Л. Українки, 2008. – 260 с.
36. Чечетов М. В. Бюджетний менеджмент : навч. посібн. : в 2-х ч. / М. В. Чечетов, Н. Ф. Чечетова, А. Ю. Бережна. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2004. – 560 с.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до виконання практичних завдань
і плани семінарських занять
з навчальної дисципліни
"ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ"
для студентів спеціальності
8.15010008 "Публічне адміністрування"
денної форми навчання**

Укладач **Мельник Вікторія Іванівна**

Відповідальний за випуск **Гавкалова Н. Л.**

Редактор **Овчаренко Н. М.**

Коректор **Маркова Т. А.**

План 2014 р. Поз. № 196.

Підп. до друку Формат 60 x 90 1/16. Папір MultiCopy. Друк Riso.

Ум.-друк. арк. 2,0. Обл.-вид. арк. 2,5. Тираж прим. Зам. №

Видавець і виготівник – видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи

Дк № 481 від 13.06.2001 р.